

ט"ו ניסן התש"ח - 22.6.1948

היסטוריה/ חינוך ממלכתי

אלטלנה-נדנדה: מלחמת אחים בתוך מלחמת קיום

אונייה מלאה בעולים ונשק מגיעה לחופי הארץ בימי הפוגה במלחמת העצמאות. למה זה כמעט נגמר במלחמת אחים?



אנשים בחוף צופים באלטלנה עולה באש מול חופי תל אביב

האש נמשכו כמה שעות. בשעות הצהריים קיבל יגאל אלון, מפקד הפלמ"ח, את הפיקוד על המערכה בתל אביב. הוא גייס כוחות מחטיבות 'יפתח', 'כרמלי' ו'הנגב', ותכנן להשתלט באמצעותם על יעדים של האצ"ל ועל יחידותיו בצה"ל. בארבע אחר הצהריים התקבלה החלטה דרמטית כשבן-גוריון הורה ליגאל ידן להפגיש את האונייה. תותח שהוצב במחנה יונה (מלון הילטון היום) פתח באש, פגע באונייה והיא החלה לבעור. אנשיה החלו לקפוץ למים - מאוחר יותר טענו חלקם כי ירו לעברם בהיותם במים - וכעבור כשעה החלו התפוצצויות באונייה. לאצ"ל היו 16 הרוגים ו-10 פצועים בפעולה, ולצה"ל 3 הרוגים. פרשה מטלטלת זו יצרה משבר מדיני. חלק גדול מהנשק טבע ולא היה ראוי לשימוש. סיפור קשה בימים שבהם המדינה נלחמה על קיומה וכל נשק היה משמעותי. ואולם סיום הסיפור במעצרו של 200 מחברי האצ"ל ובכניעת הארגון והשתלבותו בצה"ל. נכון שבסיום הפוגה סיים צה"ל את המלחמה עם הישגים כבירים למדינת ישראל, שגדלה מעבר לשטח שיועד לה במסגרת תוכנית החלוקה, אך החור שנפער לא במהרה יימחק.

ניכרת של חומרי נפץ. שום דבר לא הכין את ההתפתחות שתקרה כשהאונייה תתקרב לחופי הארץ:

בן-גוריון אמר בצורה ברורה מאוד: הקמנו את צה"ל וכעת כל נשק שמגיע לארץ חייב להגיע אך ורק לצה"ל.

אך הנשק נרכש לפני הקמת המדינה ואנשי האצ"ל תכננו שלפחות חלק מהנשק יגיע ישירות לאנשיהם, בדגש על חברי אצ"ל בירושלים. החל משא ומתן שלא צלח בין מפקד האצ"ל בגין (שלא ידע תחילה על הגעת האונייה) לבין הממשלה בראשות בן-גוריון. אז הציב האלוף דן אבן אולטימטום לבגין: למסור בתוך 10 דקות את מטען האונייה ולבוא לשיחה בפיקוד העליון. בגין ראה בכך עלבון, ובעקבות זאת אלטלנה עברה לכיוון חופי תל אביב, שם המתינו לה אנשי אצ"ל. בן-גוריון לא הסכים לכל פשרה וראה בפרשה מרד נגד המדינה וצבאה. אנשי האונייה הורידו סירה ובה נשק, בניסיון לחמש את אנשי האצ"ל שהיו על החוף וניסו לכבוש את מלון ריץ, שבו שכן מטה הפלמ"ח, תוך כדי שהם צרים עליו כמה שעות. בתגובה החלו לירות מהחוף לעבר הסירה. חילופי

מאת ירון אלמוג, שלו יריב

זה קרה במהלך חודש יוני, בדיוק לפני שנה. מדינת ישראל הצעירה הייתה כבת כחודש. שלושה שבועות קודם לאירוע המטלטל הוקם צבא ההגנה לישראל, שמטרתו להחליף את המחותרות – ההגנה, האצ"ל והלח"י. אמנם אצ"ל ולח"י התלהבו פחות מהארגון הצבאי החדש שהוקם, אך בסופו של דבר הצטרפו לשורותיו.

מלחמת העצמאות, שהתרחבה עם הקמת המדינה למול חמשת צבאות ערב, נכנסה להפוגה קצרה. זה היה זמן טוב להביא לארץ עולים חדשים, וכמובן היה איסור להבריח נשקים בזמן הפוגה לקראת המשך הלחימה. את זה בדיוק ניסו להשיג חברי האצ"ל, שהצליחו לשים ידם שנה קודם על ספינת נשק ישנה ממלחמת העולם השנייה עם כמויות נשק בלתי מבוטלות. על סיפונה היו גם כ-930 ניצולי שואה אבל בעיקר נשק. המון נשק: 5,000 רובים בריטיים, 3 מיליון כדורים לרובים ולתת-מקלעים, 250 מקלעי 'ברן', 250 סטנים, 150 מקלעי 'שפנדאו', 50 מרגמות כבדות, 5,000 פגזים למרגמות אלה וכמות

טור דעה

מנהיגותו של בן-גוריון בזכות התותח הקדוש

מאת ירון אלמוג

לא בכדי בחר בן-גוריון לכנות את התותח שירה "התותח הקדוש". תותח הדמוקרטיה הישראלית מאז ועד היום אירוע אלטלנה הוא אירוע טרגי אבל מה שחובה לקחת ממנו הוא את מה שקרה לאחרי – ארגון אצ"ל לא ניסה שוב לפעול כארגון עצמאי או לצאת כנגד צה"ל ושלטונו של בן-גוריון. בעצם, לא היה שום ארגון צבאי כזה או אחר שחשב בכלל לנסות לנקוט פעולה קיצונית כפי שבוצעה באוניית אלטלנה. לדעתי, הסיבה לכך היא אחת – מנהיגותו חסרת הפשרות של דוד בן-גוריון.

ועדת המצב שהתכנסה בחיפה יום לאחר המקרה קבעה: "בשעה גורלית זו, כשמדינתנו עומדת מול התקפות אויבים אשר קמו להחריבה בעודה באיבה, יצאו פורקי המרות הלאומיות להתנקשות גלויה בריבונותה של ממשלתנו... מעשה זה היה בגידה חמורה ותקיעת סכין בגב אומה הנאבקת על קיומה ועתידה וחבלה זדונית בצבא ישראל במלחמתו".

האונייה אלטלנה, שהגיעה לישראל מצרפת ב-20 ביוני 1948, לא הייתה אוניית מעפילים תמימה, אלא אוניית עולים עמוסה נשק שהשיטו לכאן פורעי חוק חברי אצ"ל, שלא הכירו בסמכות ובריבונות של ממשלת ישראל. הם לא דיווחו מראש על הפלגתם; הם התעלמו מהקמת צה"ל ומפירוק המחתרנות; פעלו מאחורי הגב של מפקדם, שדרש מהם לסגת (אף שיצא להגנתם). הייתה חובה להיאבק במעשה בגידה ביד קשה.

צה"ל הוקם כדי שיהיה למדינת ישראל צבא אחד, כמו בכל מדינה אוטונומית מתוקנת, ואסור היה לנסות אפילו לפעול כנגדו. טוב עשה בן-גוריון שהורה לסכל את הפעולה הנבזית הזו, גם במחיר של איבוד נשק יקר וכמובן אנשים מחברי האצ"ל. לא בכדי בחר בן-גוריון לכנות את התותח שירה "התותח הקדוש". תותח זה שמר על הדמוקרטיה הישראלית מאז וישמור עליה גם בעתיד.

ההוכחה הטובה ביותר להצדקת מעשהו של בן-גוריון היא כמובן התוצאה שהגיעה מיד לאחר מכן – בסיום ההפוגה יצא צה"ל לניצחונות מפוארים: מקרבות עשרת הימים ועד כיבוש הגליל, הנגב עד לאל עריש. זה היה רק בזכות האחדות של כוחותינו, הידיעה שיש רק צבא אחד שפועל יחד מתוך מטרה משותפת. כמו מול הפלמ"ח גם כאן ידע בן-גוריון לפעול ביתר שאת כדי לגרום לכך להכיר בצה"ל אחד, וכל טענות האצ"ל שמדובר ברדיפה פוליטית בשקר יסודן.

ריאיון

הייתה זו שעתנו הגדולה, חבל שזה לאחר מחיר כבד.

ריאיון עם מנחם בגין מפקד האצ"ל

מאת שלו יריב

פרשת אלטלנה מלווה ככתם בלידת אומה. יש שיאמרו שהייתה זו נקודת השפל בין השמאל לימין והתוצאה הטרגית ידועה לכולם: לא פחות מ-16 הרוגים של לוחמי האצ"ל. חשבתי שאין מתאים יותר ממפקד האצ"ל כדי להאיר את עינינו לגבי אותו אירוע. **שלום רב מר בגין, מה הייתה מטרת האונייה אלטלנה כפי שראו זאת אנשי האצ"ל שהיו על סיפונה?**

"מטרתם הייתה להביא עולים ונשק למדינה במלחמתה נגד הערבים שרצו לכלותה. רצינו לסייע לחברינו הנצורים בירושלים, הם ביקשו להביאו, אפילו רק חלק קטן. אחינו הם היו זקוקים לנשק הזה כאוויר לנשימה בזמן קריטי במלחמה. מה ביקשנו? לסייע בהעפלתם של 900 מאחינו ניצולי שואה. ונשק שיספיק לאנשינו.

מה באמת היה על סיפון האונייה?

"כיד הדמיון הטובה – בדיוק מה שהיה נחוץ לנו – איזה ציוד נפלא הוטען באונייה זו! אילו כמות ואילו סוגים! 5,500 רובה, 300 מקלעי ברן, 50 מכונות ירייה 'שפנדאו', 4 מיליון כדורים, עשרת אלפים פצצות אנטי-אוויריות, 50 רובים אנטי-טנקים מסוג פיאט עם 1,000 פצצות... פרוטה לפרוטה צירפנו לרכוש זאת. וקראנו לאונייה הנהדרת על שמו של מורנו ורבנו הגדול זאב זיבוטינסקי."

מה חשבתם שיקרה עם הגיעה לחופי ישראל?

"שהיה ברור, האונייה התעכבה והייתה אמורה להגיע לפני שהוקם צה"ל. כשהגיעה לא ידעתי, אך היה ברור לאנשי שניתקל בחומה ולא בידיים פתוחות. ביקשנו להימנע מעימות זה. ודאי מירי דו-צדדי של יהודים על יהודים. 'יהודים לא יורים על יהודים' - עלייתי לאונייה באה להביא להשקטת העימות ולכוון לעבר משא ומתן. אולם הצד השני לא הותיר ברירה והציב אולטימטום של עשר דקות כאילו פושעים לפניו. משהתמהמנו פתחו באש, כולל אש תותח, גם לאחר שהונף דגל לבן על סיפון האונייה. והתוצאה הייתה טרגית. הייתה זו שעתו הרעה של בן-גוריון, בכך אין ספק."

עד כמה הופתעת מתגובת בן-גוריון?

"אני רוצה לשאול: מה רצתה הממשלה להשיג? למה הפציצה את האונייה? הנשק היה דרוש לכולנו. למה לא באו לנהל משא ומתן איתי? הם אצים למשא ברודוס ולא עם אחיהם? למה? התנהגותם הייתה ברברית יותר מהתנהגותם של הפיראטים הבריטים."

איך הצלחתם להתגבר על ההלם והזעם?

"מיד לאחר האירוע הנורא הייתה זו שעתנו הגדולה, כאשר הבאנו לסיימה של מלחמת האחים בהסכם בין הצדדים, חבירה לצה"ל. חבל שזה הגיע לאחר מחיר כבד של הרוגים רבים ובטביעתה של אנייה עם נשק רב שהיה יכול לסייע למאמצינו בשדה הקרב."

דבר העורכים

מדינת ישראל (כן, כמה נחמד להתרגל להגיד את צמד המילים האלה, "מדינת ישראל") נמצאת עדיין במלחמה. בשלב הראשון עברנו שבועות קשים ביותר שחווינו, הצלחנו לעצור צבאות של לא פחות משבע מדינות ערביות כדי להגיע עד הלום. זה הזמן לגייס את כל הכוחות כדי להתכונן להמשך המאבק מול אויב חיצוני! אך בינינו, זה הזמן לאחדות!

זה הזמן להעלות כמה שיותר עולים חדשים (בעיקר לאחר שהבריטים כבר אינם אדוני הארץ), לספק נשק, לתת ללוחמים מנוחה ולהותיר מאחור כעסים ישנים. כך גם לתושבי העורף המותשים. זה הזמן לאפשר למצביאים לתכנן תוכניות קרב ולמדינאים לבצע את עבודתם הדיפלומטית. פרשת אלטלנה חייבת לטבוע בים בדיוק כמו האונייה.

חובה לשים את המחלוקות הקשות, על אף המחיר הכבד של פרשה כאובה זו, ולהתרכז יחד איך לסיים מלחמה זו. רק אז נוכל לומר שהגענו לנחלה, לארץ אבותינו ששוב שלנו. לכל צד יש טענות מוצדקות – אנשי האצ"ל בוכים על קבריהם הטריים של 16 לוחמי הארגון, אנשי צה"ל הזדעזעו ממאבק צבאי במהלך מלחמה כנגד בני עמם. כל אחד מהם יצטרך לחשוב על פשרה כואבת מבחינתו, אבל דבר אחד ברור – זה זמן אחדות, להיות יחד. צבא אחד, עם אחד, רק כך ננצח במולדתנו היחידה, שלה נספנו 2,000 שנה.

מקורות/טקסטים

"[האמת על פרשת אלטלנה](#)", מאת מנחם בגין, עיתון "המשקיף", 23.6.1948.

"אצ"ל הפר את הבטחתו לציית לממשלת ישראל בהביאו לארץ אוניית נשק לעצמו ובנסותו לפרקה", עיתון "הארץ", 2.11.1948.

"משבר פנימי", מאת סופרו המדיני של עיתון "הארץ". עיתון "הארץ", 22.11.1948.

"מעשה אצ"ל בגידה חמורה", מכריזה ועדת המצב בחיפה". עיתון "הארץ", 22.11.1948.

[פרשת אלטלנה](#), מאת חיה רגב וד"ר אביגיל אורן, אתר מט"ח.

[פרשת אלטלנה: 75 שנים של שקרים](#), מאת עופר אדרת. אתר "הארץ".

[פרשת האונייה אלטלנה](#), אתר הפלמ"ח.